

Ks. Henryk Witczyk

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II
WYDZIAŁ TEOLOGII

OCENA DOROBKU NAUKOWEGO, PRACY DYDAKTYCZNEJ I DZIAŁALNOŚCI ORGANIZACYJNEJ KS. PROF. DR. HAB. ROMANA BARTNICKIEGO

W najnowszej historii teologii polskiej trudno byłoby wskazać osobę w tak oryginalny sposób zasłużoną dla biblistyki jak ks. prof. Roman Bartnicki. Jego wkład w badania naukowe nad trudnymi zagadnieniami związanymi z interpretacją Pisma Świętego idzie bowiem w parze z wielkimi osiągnięciami w zakresie dydaktyki, a nade wszystko z podziwu godną pracą organizacyjną na stanowisku rektora, której trwałym owocem jest powstanie Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. To dlatego w liczącym ponad 320 osób akademickim Stowarzyszeniu Biblistów Polskich ks. prof. Roman Bartnicki zajmuje pierwszoplanowe miejsce, aktywnie uczestnicząc w ogólnopolskich sympozjach

jako najwybitniejszy autorytet w zakresie studiów nad Ewangeliami synoptycznymi i metodami interpretacji, zarówno diachronicznymi jak i synchronicznymi. Oprócz wiedzy wynikającej z własnych badań na tych dwóch polach ma doskonałe rozeznanie w najnowszych osiągnięciach biblistyki światowej dotyczących tej problematyki i potrafi się nią dzielić na zasadzie konsultacji naukowych z osobami specjalizującymi się w innych działach studiów biblijnych bądź z młodszymi biblistami, stawiającymi pierwsze kroki w zakresie interpretacji Pisma Świętego.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Dorobek naukowy ks. prof. dr. hab. Romana Bartnickiego obejmuje 15 książek własnych (jedna miała cztery wydania w języku polskim i jedno w rosyjskim), 16 książek redagowanych, 101 artykułów naukowych, 6 haseł w encyklopediach, 45 recenzji prac, przeważnie obcojęzycznych. Opublikował 7 artykułów naukowych w językach obcych w renomowanych czasopismach biblijnych. Pełny wykaz publikacji ks. prof. R. Bartnickiego aktualnie obejmuje 383 pozycje bibliograficzne (w tym oprócz już wymienionych: 7 tłumaczeń z języków obcych, 7 artykułów popularnonaukowych, 27 przedmów i wstępów do książek, 2 sprawozdania, 21 pism okazjonalnych w sprawach uczelnianych, 76 wystąpień publicznych, m.in. przemówienia inauguracyjne, laudacje, otwieranie konferencji, przemówienia opłatkowe, 21 wywiadów, 20 sylwetek biograficznych, m.in. wielkich kanclerzy, rektorów, profesorów, 6 artykułów publicystycznych, 9 homilii).

Podstawowym polem badawczym ks. prof. Romana Bartnickiego są Ewangelie synoptyczne. Jest twórcą wyłożonej w rozprawie habilitacyjnej oryginalnej hipotezy rozwiązania problemu synoptycznego, która polega na uzupełnieniu tzw. teorii dwóch źródeł (Mk i Q) o domniemane źródło wspólne (S), wykorzystane przez wszystkich trzech autorów/redaktorów Ewangelii synoptycznych (Mt, Mk, Łk). W pracy habilitacyjnej ściśle stosował metodę historii redakcji. W tym czasie metoda ta była pionierskim podejściem do problematyki Ewangelii synoptycznych. Pozwalała w naukowy sposób dociekać różnic między zapisami poszczególnych ewangelistów i wyjaśniać, od czego one zależały i w jakim stopniu poszerzają czy modyfikują pierwotne nauczanie Jezusa z Nazaretu oraz pierwotną, apostołską tradycję ustną dotyczącą cudów bądź innych wydarzeń z Jego dziejów. Rozprawa habilitacyjna nosiła tytuł *Uczeń Jezusa jako głosiciel Ewangelii. Tradycja i redakcja Mt 9,35 – 11,1*. W studium tym zbadany został jeden z najbardziej interesujących pod względem treści fragment Ewangelii Mateuszowej. Należało bowiem odpowiedzieć na pytanie, w jakiej relacji pozostaje Mateuszowa kompozycja mowy misyjnej do pierwotnego nauczania samego Jezusa w tej ma-

terii. Wyciągnięte z badań bardzo oryginalne wnioski są na tyle udokumentowane, że odpowiednie gremium naukowe zgłosiło tę publikację do nagrody ministra i rektora. Gdy została opublikowana drukiem w 1985 r., ks. R. Bartnicki otrzymał za nią nagrodę indywidualną III stopnia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz nagrodę Rektora ATK.

Wśród artykułów naukowych ks. dr. hab. R. Bartnickiego z tego okresu na szczególną uwagę zasługują dwie publikacje w języku niemieckim, wydrukowane w renomowanych czasopismach międzynarodowych: *Der Bereich der Tätigkeit der Jünger nach Mt 10,5b-6*, BZ 31 (1987), s. 250–256 i *Das Trostwort an die Jünger in Mt 10,23*,” ThZ 43 (1987), s. 311–319 oraz jeden zamieszczony w języku niemieckim w numerze specjalnym *Collectanea Theologica: Die Jünger Jesu in Mt 9,35 – 11,1*, CT 58 (1988), s. 39–56. Świadczą one o świetnej znajomości współczesnych trendów egzegetycznych i literatury przedmiotu oraz o umiejętności zajęcia i uzasadnienia własnego stanowiska w dyskusji nad trudnymi tekstami Ewangelii.

Ksiądz dr hab. R. Bartnicki był jednym z trzech pierwszych pracowników ATK, którzy przystąpili do konkursu na projekty badawcze, tzw. granty. W wyniku przeprowadzonego konkursu Ministerstwo Edukacji Narodowej przyznało ks. dr. hab. R. Bartnickiemu pismem z dnia 4 grudnia 1990 r. grant na finansowanie projektu badawczego pt. *Ewangelie synoptyczne. Wprowadzenie w myśl i wezwanie Ewangelii*. Projekt został zrealizowany w czasie od 2 stycznia 1991 do 21 września 1992 r.

Na kolejnym etapie badań nad Ewangelią synoptycznymi ks. dr. hab. Roman Bartnicki stosował inne metody przyjmowane we współczesnej biblistyce naukowej. Owocem kilkuletnich poszukiwań była opublikowana w 1992 r. książka *Ewangelie w analizie strukturalno-semiotycznej*. Przywołana w tytule analiza w latach osiemdziesiątych XX w. zdawała się radykalnie nowym narzędziem badawczym. Mimo pierwszych dosyć obiecujących osiągnięć, dosyć szybko zaczęły pojawiać się artykuły krytycznie oceniające jej przydatność w interpretacji Pisma Świętego. W wąskim gronie tych badaczy znalazł się także ks. dr. hab. Roman Bartnicki, który bardzo obszernie i obiektywnie, a jednocześnie bardzo przejrzyście, przedstawił zastosowania i ograniczenia metody strukturalnej. Stanowisko to potwierdził w roku następnym dokument Papieskiej Komisji Biblijnej *O interpretacji Biblii w Kościele*.

Głównym osiągnięciem naukowym ks. dr. hab. Romana Bartnickiego w jego badaniach koncentrujących się na księgach Nowego Testamentu jest opublikowana w 1993 r. książka *Ewangelie synoptyczne. Geneza i interpretacja*. Autor przedstawia w niej obszerną historię badań nad Ewangelią, poczynając od

Ojców apostołskich aż do najnowszych dokumentów Magisterium Kościoła. Oczywiście, swoją uwagę skupił na kwestii najważniejszej, jaką w XX w. była wiarygodność historyczna tych ksiąg absolutnie najważniejszych dla chrześcijaństwa. W centralnym rozdziale swej pracy przedstawia kryteria, za pomocą których różni egzegeci badają autentyczność wypowiedzi Jezusa zapisanych w Ewangeliach. Wydobywa wszystkie reguły, dzięki którym współczesna biblistyka z największym prawdopodobieństwem jest w stanie docierać do oryginalnej myśli Jezusa z Nazaretu. Równie ważny w całej pracy jest rozdział następny, w którym autor szczegółowo przedstawia współczesne osiągnięcia w zakresie badania tradycji ustnej, jej zakresu i wiarygodności, a także związku z Ewangelią spisany. Na podstawie przeprowadzonych analiz wyciąga niezwykle ważny wniosek, że uczniowie

przekazywali naukę Jezusa co do treści nieskażoną, co do formy także naśladującą wypowiedzi Mistrza, często zachowane dosłownie, choć wykorzystywane w różnych zestawach, niejednokrotnie z komentarzem, który mógł polegać na dodaniu pewnych wyjaśnień, czasem także na zastąpieniu jakiegoś sformułowania terminem bardziej zrozumiałym. Zachowano wiernie naukę Jezusa, w duże mierze, choć nie zawsze w dosłownym sformułowaniu (*Ewangelie synoptyczne. Geneza i interpretacja*, Warszawa 2012, wyd. 4, s. 270).

W kolejnych rozdziałach książki ks. Bartnicki z wielkim zapałem analizuje metody badania Biblii – zarówno diachroniczne jak i synchroniczne (analiza narracji, retoryczna, socjologiczno-historyczna, feministyczna). Ukazuje ich możliwości, ale, co najważniejsze, precyzyjnie określa pole ich stosowania. Nie wszystkie metody można stosować do każdego tekstu Pisma Świętego. Z właściwym sobie zamiłowaniem do badań nad historycznością Ewangelii wnika w niezwykle bogaty świat najnowszych odkryć związanych ze źródłem Q. Ma ono bowiem kluczowe znaczenie dla rozwiązania tzw. kwestii synoptycznej, a zarazem wiernego dotworzenia genezy powstawania Ewangelii spisanych. Ksiądz prof. Roman Bartnicki należy do tych biblistów, którzy nieustannie wzbogacają swój warsztat badawczy i poszerzają już dobrze ugruntowaną wiedzę i przekonania naukowe o nowe odkrycia. Owocem takiego podejścia badawczego jest ostatni rozdział w czwartym wydaniu książki. Autor przybliżył w nim syntetycznie, ale zarazem bardzo zrozumiale i krytycznie tzw. czwartą fazę badań nad Jezusem historycznym. Rozdział ten świadczy o wielkich umiejętnościach ks. prof. Bartnickiego w zakresie analizy metod badawczych, stosowanych wcześniej i dzisiaj w interpretacji Pisma Świę-

tego. Tym samym wnosi wielki wkład w biblistykę polską, dając krytyczną ocenę stosowanych przez biblistów metod badawczych. Nie sposób wyobrazić sobie współczesnego komentatora Ewangelii synoptycznych, który nie brałby na serio wniosków wyciągniętych przez ks. Bartnickiego w jego niemal klasycznym już dziś studium *Ewangelie synoptyczne. Geneza i interpretacja*.

W kolejnych latach ks. prof. R. Bartnicki poszerza swoje pole badawcze. Kontynuując analizę nowych metod interpretacji Pisma Świętego, interesuje się teologią biblijną. W swoich pracach wydobywa z perykop biblijnych – stosując określone metody badawcze – to, co stanowi ich przekaz historyczny i teologiczny. Jako specjalista w zakresie historii form, tradycji i redakcji z wielką precyzją odsłania warstwę faktograficzną ksiąg biblijnych. Dopiero w drugiej kolejności bada interpretację teologiczną tego, co autorzy natchnieni korzystając ze świadectw uczestników historii zbawienia przedstawiają we właściwy sobie sposób. Owocem tak prowadzonej pracy badawczej jest książka *Przesłanie Ewangelii* (1996), w której dobrze wybrzmiewa kerygmaticzny charakter świadectw o cudach Jezusa z Nazaretu. Ten sam charakter mają przygotowane przez ks. Bartnickiego komentarze do czytań mszalnych w dni powszednie całego roku (*Biblia w liturgii dni powszednich*, t. 1–3, 1989–1991).

Ze szczególnym uznaniem należy odnotować dwa podręczniki akademickie, których autorem jest ks. R. Bartnicki. Zarówno w jednym jak i w drugim historia i teologia są ze sobą niezwykle mocno, wręcz organicznie połączone. A to dlatego, że przedmiotem analizy są *Ewangeliczne opisy Męki* oraz *Działalność publiczna Jezusa Chrystusa*. W obydwu dochodzi do głosu kunszt badawczy ks. prof. Bartnickiego: umiejętność odkrywania historii, w której objawia się teologia jako zbawczy sens tego wszystkiego, co w działalności Jezusa Chrystusa i w Jego męce się wydarza. Do tego jakże ważnego nurtu dorobku naukowego, jakim są podręczniki akademickie, należy też zaliczyć książkę *Metody interpretacji Nowego Testamentu. Wprowadzenie*, którą ks. prof. Bartnicki opublikował w 2014 r. wraz z Kingą Kłósek. Daje się w niej poznać jako wieloletni badacz i egzegeta, który z zamiłowaniem stosuje najbardziej podstawową metodę interpretacji Nowego Testamentu, a mianowicie metodę historyczno-krytyczną (s. 237). Na uwagę zasługuje fakt zaproszenia do współpracy młodego pracownika naukowego. Pani Kinga Kłósek opracowała w tej książce metodę narracyjną (s. 47). W publikacji tej czytelnik znajduje nie tylko precyzyjnie podaną wiedzę teoretyczną na temat obydwu metod badawczych, ale także praktyczne ich zastosowanie w egzegezie. To bardzo dobra metodologia pracy biblijnej – w zakresie obydwu metod, które są dziś w zasadzie najczęściej stosowane. W krótkim czasie książka ta doczekała się ośmiu recenzji, w tym dwóch w języku angielskim. Wraz z pozostałymi podręcz-

nikami akademickimi stanowi ona niezwykle cenny wkład w proces kształcenia nowych pokoleń biblistów polskich, dobrze rozumiejących skomplikowany warsztat metodologiczny, uwzględniający wszystkie najnowsze i pozytywnie zweryfikowane odkrycia egzegezy światowej. Stosując tę metodologię biblista polski ma szansę interpretować Pismo Święte nie jako jeden z zabytków starożytnej literatury, ale jako wiarygodne historycznie i teologicznie świadectwo o działaniu Boga w historii Izraela, Jezusa Chrystusa i Kościoła apostołskiego.

W innym nurcie badawczym sytuuje się najnowsza książka ks. prof. Romana Bartnickiego. Opublikowane w 2015 r. *Dzieje głoszenia Słowa Bożego. Jezus i najstarszy Kościół*, składa się z trzech części. Część pierwsza przedstawia panoramę historyczną czasów narodzin chrześcijaństwa, czyli obraz starożytnego świata: imperium rzymskiego i jego części, jaką była Palestyna. Autor przybliża mało znane zjawiska, które sprzyjały procesowi głoszenia Ewangelii: w miarę jednolity język, dobre drogi, szkoły starożytne i synagogi rozsiane w całym tym obszarze. Część druga ukazuje Jezusa Chrystusa jako głosiciela Ewangelii, poczynając od pierwszych wystąpień w synagogach, przez nauczanie poza synagogami. Zwraca uwagę na oryginalny, Jezusowy styl nauczania i stosowane techniki zapamiętywania słów nauczyciela. Szczególnie ważne jest podkreślenie Jezusowego orędzia o królestwie Bożym, a jednocześnie Jego mowa misyjna adresowana do uczniów, kontynuatorów dzieła głoszenia Dobrej Nowiny. Część trzecia poświęcona jest ewangelizacji prowadzonej przez najstarszy Kościół, jerozolimski i antiocheński, czyli judeochrześcijański i hellenistyczny. Z prawdziwym znanstwem ks. Bartnicki podkreśla doniosłą rolę chrystofanii w życiu Kościoła apostołskiego oraz działanie Ducha Świętego jako inicjatora i wspomożyciela ewangelizacji. Z analizy świadectw Nowego Testamentu autor wyprowadza bardzo ważne wnioski dla współczesnych głosicieli Ewangelii. Poświęca im dwa ostatnie rozdziały, w których przedstawia zasady głoszenia słowa Bożego (uczestnicy, przedmiot głoszenia, metoda) oraz strategie i taktyki, które były stosowane przez apostołów i ich uczniów. Publikacja ta to bardzo wartościowa analiza najważniejszego zadania, jakie realizował sam Jezus z Nazaretu (otrzymał je od Ojca), a następnie poszczególni apostołowie i misjonarze wraz ze swoimi wspólnotami kościelnymi. Pozostaje ono wciąż aktualnym modelem, który winien inspirować dzieło głoszenia Ewangelii we współczesnym świecie, który w wielu wymiarach podobny jest do stylu życia w imperium rzymskim.

PRACA DYDAKTYCZNA

Początek etatowej pracy dydaktycznej ks. Romana Bartnickiego w Akademii Teologii Katolickiej miał miejsce w 1981 r. Od 1999 r. jest pracownikiem Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Powierzone mu zostały zajęcia dydaktyczne dla teologii ogólnej, dla sekcji biblijnej i homiletycznej oraz w Instytucie Studiów nad Rodziną. Od 1975 r. do chwili obecnej wykłada Nowy Testament w Wyższym Metropolitalnym Seminarium Duchownym w Warszawie. Przez dwa lata (1984–1986) prowadził zajęcia zlecone w Państwowej Wyższej Szkole Teatralnej w Warszawie. W latach 1977–1986 prowadził zajęcia w Zaocznym Punkcie Konsultacyjnym ATK w Katowicach. Wygłaszał odczyty i wykłady w duszpasterstwie akademickim oraz w warszawskim duszpasterstwie środowisk twórczych, referaty na sympozjach oraz wykłady inauguracyjne nowego roku akademickiego na uczelniach. Wygłosił pięć referatów na uczelniach zagranicznych (Bonn, Münster, Bilbao, Salamanca, Budapeszt).

Książd prof. Roman Bartnicki był promotorem 11 doktoratów oraz 58 prac magisterskich. Recenzował dorobek 2 kandydatów do stanowiska profesora zwyczajnego, 9 kandydatów do tytułu naukowego profesora, 5 na stanowisko profesora nadzwyczajnego, napisał 14 recenzji w przewodach habilitacyjnych, raz był członkiem Komisji w przewodzie habilitacyjnym, napisał 11 recenzji w przewodach doktorskich oraz 4 w przewodach nostryfikacji stopnia naukowego doktora. Zrecenzował około 100 prac magisterskich.

Z uwagi na swój bogaty dorobek naukowy i dydaktyczny ks. prof. dr hab. R. Bartnicki jest członkiem wielu poważanych gremiów naukowych: międzynarodowego towarzystwa naukowego Studiorum Novi Testamenti Societas (od 1992 r.), Prezydium Zarządu Fédération des Universités Catholiques Européennes (w latach 1997–2001); Warszawskiego Towarzystwa Teologicznego im. bł. ks. Romana Archutowskiego (od 2000 r.), Stowarzyszenia Biblistów Polskich (od 2003 r.), Komitetu Teologicznego Polskiej Akademii Nauk (od 2003 r.). Znany z odpowiedzialnego stosunku do badań naukowych został konsultorem Rady Naukowej Konferencji Episkopatu Polski (od 1997 r.) i konsultorem Sekcji Nauk Biblijnych w Komisji Nauki Wiary Konferencji Episkopatu Polski (od 1997 r.). Jest również wiceprzewodniczącym Komitetu Krajowego Towarzystwa Biblijnego w Polsce.

Za wyniki prowadzonych przez siebie badań naukowych ks. prof. dr hab. R. Bartnicki otrzymał wiele nagród i odznaczeń: Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego III stopnia za pracę habilitacyjną (1986 r.), Ministra Edukacji Narodowej (1997, 1998, 1999, 2000, 2001 r.), Ministra Edukacji Narodowej i Sportu (2002, 2003, 2004, 2005 r.) oraz Rektora ATK (kilkakrotnie). Jest także Honorowym Obywatel Gminy Warszawa-Bielany (od 2000 r.).

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

Z uznaniem należy odnotować fakt, że przez niemal 20 lat ks. prof. Roman Bartnicki organizował życie naukowo-dydaktyczne – najpierw jako rektor Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, a następnie jako niestrudzony twórca i długoletni rektor Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie i jako dziekan Wydziału Teologicznego tegoż uniwersytetu. Najlepiej o jego zaangażowaniu we wszechstronny rozwój UKSW świadczą liczne publikacje, w których prezentuje historię, ale nade wszystko wyznacza kierunki dalszego rozwoju tej uczelni, mając na uwadze niezwykle bogate możliwości, jakie daje życie w wolnej i stale rozwijającej się ekonomicznie i kulturalnie Polsce. Historii uczelni poświęcił dwa obszernie opracowania: *Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Miejsce ATK i UKSW w kościelnym szkolnictwie wyższym*, w: *Wyższe szkolnictwo kościelne w Polsce. Wizja Kardynała Karola Wojtyły i jej realizacja* (Kraków 2002, s. 209–255) oraz *Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego*, w: *Księga Jubileuszowa Archidiecezji Warszawskiej 1981–2006. 25 lat posługi pasterskiej Prymasa Polski Józefa Kardynała Glempa*, red. P. Jarrecki, A. Tulej, M. Kreczmański, B. Łoziński (Warszawa 2006, s. 311–324). W artykule *Fundamentalne zasady funkcjonowania uniwersytetów. Średniowieczne wzorce i współczesne dylematy* (Saeculum Christianum 8 /2001/ nr 1, s. 201–217) wskazał główne cechy średniowiecznego uniwersytetu i przedstawił współczesne problemy szkół wyższych, postulując odważne zmierzenie się z nowymi wyzwaniami, ale i wykorzystanie nieznanymi dotąd możliwości. Najlepszym tego dowodem są nowoczesne pracownie: radiowa i telewizyjna, nowe kierunki studiów, umiejętność łączenia wiedzy humanistycznej z nowymi wyzwaniami życia społecznego i kulturalnego w Polsce. Kładąc podwaliny pod rozwój UKSW według standardów XXI w., pamiętał jednak o osobach zasłużonych dla ATK i UKSW, takich jak: prymas Stefan Wyszyński, prymas Józef Glemp, bp Władysław Miziołek oraz byli rektorzy ATK: ks. Wincenty Kwiatkowski, ks. Jan Stępień, ks. Jan Łach w albumach lub księgach pamiątkowych im poświęconych. Opracował czterojęzyczny informator o uczelni, będąc autorem tekstów w języku polskim i niemieckim: *Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Informator Guide Wegweiser* (Warszawa 2005, s. 88).

Oryginalny dorobek naukowy jak również wielki wkład w kształcenie młodych egzegetów i teologów stawiają ks. prof. dr. hab. Romana Bartnickiego w gronie naukowców wybitnie zasłużonych dla bibliistyki polskiej. Jego publikacje naukowe weszły na stałe do kanonu dzieł, których nie można pomijać w studiach na Nowym Testamencie, a zwłaszcza nad Ewangeliami synoptycznymi. Spośród jego studentów i doktorantów wywodzą się młodzi naukowcy, którzy osiągnęli już

samodzielność badawczą i dobrze się przyczyniają do rozwoju polskiej bibliistyki. Z uwagi na kolosalny wkład w przekształcenie ATK i utworzenie uniwersytetu ks. rektor Roman Bartnicki zasługuje w pełni na zaszczytny tytuł „ojca fundatora” Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Twórczy udział ks. prof. Romana Bartnickiego w pracach wielu redakcji, zespołów badawczych, a także regularny udział w ogólnopolskich sympozjach biblijnych, na których dzieli się wynikami swoich najnowszych badań, stawiają go wśród najwybitniejszych biblistów polskich przełomu XX i XXI w.

Lublin, 24 lutego 2016 r.

Article submitted: 19.02.2018; accepted: 22.02.2018.